

POATE FI ATAȘAT IOAN BIANU REPUBLICII ISTORICILOR?

Ioan Bianu se înscrie în rândul remarcabilelor personalități ale intelectualității românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. De numele lui se leagă pulsul celui mai înalt for de cultură, Academia Română, I. Bianu desfășurând o fecundă activitate pentru organizarea Bibliotecii Academiei, încununată de succes pe parcursul a 56 de ani de muncă asiduă¹.

I. Bianu a văzut lumina zilei în satul Făget, județul Alba, în august 1856. Se va stinge din viață la 79 de ani, în 13 februarie 1935, la București, pricinuind în acest fel o grea pierdere pentru cultura românească². Va urma școala secundară din Blaj, în timpul deplinei afirmări a lui Timotei Cipariu, avându-l ca profesor pe Ioan Micu Moldovan³. Marii săi dascăli îi vor lărgi orizontul cunoașterii, îi vor forma un puternic sentiment național, specific românilor transilvăneni. Mediul Blajului îl va marca, într-o primă etapă, pe I. Bianu, fapt care iese în evidență, din cuvintele pe care le-a rostit la sărbătorirea sa în 1928: "Pe urmele și în lumina lucefierilor de la începutul secolului nostru, am deschis ochii copilăriei asupra lui Cipariu"⁴. După bacalaureat, în anul 1876, având o recomandare către August T. Laurian din partea lui I. M. Moldovan, pleacă la București. Aici, A. T. Laurian îi va oferi suplinirea unui post de custode la Biblioteca Centrală de Stat. În acest fel are posibilitatea să urmeze Facultatea de Litere și Filozofie, între anii 1876-1880, iar la începutul anului 1879 va fi numit "arhivist-bibliotecar al Academiei". În iunie 1881 va obține, prin concurs, postul de profesor de limba și literatura română la Liceul "Sf. Sava", iar în toamna aceluiaș an va primi o bursă de specializare în filologie romanică, la Milano și Paris, pentru anii 1880-1883⁵. Întors în țară, va ajunge profesor secundar, apoi profesor universitar la catedra de istoria literaturii române, din 1902, fiind primul ei titular, la Universitatea din București⁶. A fost membru corespondent din 1887, titular din 1902 și președinte al Academiei Române, între anii 1929-1932⁷.

I. Bianu, îndrumat și încurajat de Al. Odobescu, I. Ghica, D. Sturdza, de la care va moșteni dragostea pentru cărți și biblioteci, se va hotărî să renunțe la cariera științifică în locul, mai întâi, muncii de simplu bibliotecar, apoi celei de director al Bibliotecii Academiei Române. El va publica, încă de la vârsta de 20 de ani, în 1876, în *Analele Societății Române*, monografia *Viéti'a și activitatea lui Maniu Samuilu Miculu alias Clain de Sadu*⁸.

Cel mai autentic merit al lui I. Bianu îl constituie Biblioteca Academiei Române. I. Bianu va fi acela care va alcătui adevărata Bibliotecă a Academiei. Dacă în anul 1879, la preluarea funcției sale de arhivist-bibliotecar, biblioteca avea 6000 de volume strânse din donații, în 1885 aceasta va număra 30.000 de volume. Odată cu anul 1885, perioada de constituire a Bibliotecii Academiei poate fi considerată încheiată⁹.

În 1895, I. Bianu va crea un centru bibliografic în jurul Bibliotecii Academiei Române, care va atrage întreaga mișcare bibliografică românească. Anii 1895-1925 sunt considerați anii etapei Ioan Bianu

1 Gh. Naghi, *Din corespondența lui Ioan Bianu*, în *Apulum*, XVIII, 1980, p.457.

2 *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p.59.

3 Avram P. Teodor, *Ioan Bianu (1856-1935)*, în *Apulum*, XII, 1974, p.667.

4 Barbu Teodorescu, *Istoria bibliografiei românești*, București, Biblioteca Documentară, Fundația Regele Mihai I, 1945, p.97.

5 Avram P. Todor, *op.cit.*, p.667-668.

6 *Enciclopedia istoriografiei românești*, p.59.

7 *Ibidem*.

8 Avram P. Todor, *op.cit.*, p.668.

9 *Ibidem*.

ai Academiei Române și ai planului unei bibliografii generale a culturii române¹⁰.

I. Bianu va avea un merit deosebit, prin preluarea și încorporarea Bibliotecii Centrale de Stat în Biblioteca Academiei¹¹.

În timpul lui I. Bianu se va manifesta necesitatea existenței instrumentelor de lucru pentru cercetarea și studierea domeniilor vieții materiale și culturale, prin sporirea patrimoniului de manuscrise, carte veche, documente ale limbii și istoriei naționale, care vor constitui însăși baza lucrărilor sale, dar și a surselor fundamentale ale limbii și istoriei naționale, vestigii atât de prețioase pentru trecutul poporului român. În spiritul deschis de el, se va porni o largă campanie pentru semnalarea și donarea acestor fundamente ale culturii noastre, Academiei¹².

Deși se poate vorbi de o oarecare preponderență a studiilor și lucrărilor filologice în raport direct cu pregătirea de la universitate, precum: *Ortografia limbii române*, 1889; *Curs de istoria literaturii române. Epoca veche*, 1925; *Curs de istoria literaturii române. Epoca modernă*, 1925; totuși la I. Bianu vom întâlni și preocupări, temeinice chiar, de istorie, cu precădere istoria culturii.

Învațat de mare erudiție și perfect cunoscător al literaturii române vechi, I. Bianu va da istoriografiei românești două instrumente de lucru - *Bibliografia Românească Veche 1508-1830* -, în colaborare cu Nerva Hodoș și apoi Dan Simonescu, lucrare monumentală, în 4 tomuri (I 1508-1716; II 1716-1807; III 1808-1817; IV 1817-1830), apărută între anii 1903-1944¹³ și *Catalogul manuscriselor românești din Biblioteca Academiei*, în colaborare cu Remus Caracaș și George Nicolăiasa, în 3 tomuri, apărut între anii 1907-1931, continuat mai târziu de Gabriel Ștrempel, Florica Moisil, Elena Stoianovici-Donat¹⁴. Sunt opere care impresionează prin rigurozitatea și soliditatea investigației, pe care sunt întemeiate și rămânând până astăzi de neînlocuit¹⁵. Aceste două lucrări vor fi elaborate de către I. Bianu la cererea Academiei.

Mai amintim aici o serie de cercetări despre literatura română veche și ediții de texte: *Dosoftei. Psaltirea în versuri*, 1867; *Antim Ivireanul, Predice făcute la prasnice mari*, 1886; *Psaltirea scheiană*, 1889; *Despre cultura și literatura română în secolul al XIX-lea*, 1891; *Pagini de veche scriere românească*, 1921; *Întrebare creștinească, tipărită de Diaconu Coresi la 1560*, 1925; *Manuscrisul de la Ieud*, 1925; *Pravila sfinților apostoli, tipărită de Diaconu Coresi în Brașov între 1570-1580*, 1925¹⁶.

Bibliografia Românească Veche este o lucrare de proporții, putând-o asemăna, într-un fel, cu lucrarea lui G. Călinescu *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, numai că prima cercetare are un caracter istoric mai pronunțat. Ea a fost redactată de I. Bianu și N. Hodoș și mai apoi de D. Simonescu, fiind considerată pentru acea perioadă, când a fost alcătuită, cea mai vastă bibliografie. N. Iorga afirmă în legătură cu aceasta: "Lucrarea domnilor Bianu și Hodoș e cât poate fi de desăvârșită o bibliografie"¹⁷. Lucrarea e alcătuită cu metodă și exactitate, cuprinzând 1526 cărți cunoscute și 300 lucrări necunoscute¹⁸.

Considerațiile introductive de mai sus, ne ajută dintr-un anumit punct de vedere să răspundem la întrebarea care constituie titlul comunicării noastre: "Poate fi atașat Ioan Bianu Republicii istoricilor?"

În august 1921, în comuna Ieud (Maramureș), la o expoziție organizată cu prilejul adunării generale a societății "Astra", Andrei Bârseanu va găsi, printre obiectele expuse de preotul Artemiu Anderco, un manuscris, pe care îl va prezenta Academiei, în ședința din noiembrie 1921. Nu peste mult

¹⁰ Barbu Teodorescu, *op.cit.*, p.75.

¹¹ Avram P. Todor, *op.cit.*, p.670.

¹² Gh. Naghi, *op.cit.*, p.457.

¹³ Barbu Teodorescu, *op.cit.*, p.89.

¹⁴ Avram P. Todor, *op.cit.*, p.671.

¹⁵ *Enciclopedia istoriografiei românești*, p.59.

¹⁶ Avram P. Todor, *Bibliografia selectivă a scrierilor lui I. Bianu*, în *Apulum*, XII, 1974, p.674.

¹⁷ Barbu Teodorescu, *op.cit.*, p.90.

¹⁸ *Ibidem*, p.221.

timp, prin intermediul lui I. Bianu acest miscelaneu va intra în zestrea Bibliotecii Academiei, fiind catalogat sub nr.5032, printre manuscrisele bibliotecii¹⁹.

Manuscrisul românesc nr.5032 este un codice miscelaneu mai deosebit, deoarece include, pe lângă manuscrise slave și românești și două tipărituri fragmentare, *Catehismul* și *Pravila*, atribuite lui Coresi. Acest codice cuprinde 211 foi, de formate diferite; copertile sunt din lemn acoperite cu piele. Manuscrisul cuprinde opt texte: 1.f.1r - Un pomelnic cuprinzând mai multe nume; 2.f.1v - *Începutul slujbei de la miezul nopții*, în slavonă; 3.f.2r-70v - *Evanghelie învățătoare*, în slavonă; 4.f.71r-154v - *Pravila sfinților apostoli și a celor 7 sfinte soboare*, în slavonă; 5.f.158r-169v - *Catehismul* atribuit lui Coresi, fragmentar în românește; 6.f.170r-193v - *Manuscrisul de la Ieud*; 7.f.194r-205v - *Pravila* atribuită lui Coresi, fragmentar, în românește; 8.f.206r-211v - *În sfânta și marea sâmbătă seara*, în slavonă²⁰.

În continuare ne vom referi la trei din cele opt texte, și anume: *Catehismul* atribuit lui Coresi, *Manuscrisul de la Ieud*, *Pravila* atribuită lui Coresi.

Catehism sau Întrebare creștinească a fost tipărit de către diaconul Coresi, la Brașov, în 1559, fiind prima carte editată de acesta și reprezentând un compromis între Catehismul luteran și cel ortodox²¹. Un timp s-a presupus că ar fi o retipărire a unui *Catehism românesc*, tipărit la Sibiu, în 1544, de către Philippus Pictor²². Se păstrează din *Catehismul* lui Coresi fragmentar, 11 foi, lipsind de la început 2 foi; format 21x14, 50 cm, tipărit cu cerneală neagră și roșie, 14-16 rânduri pe pagină; ocupă în codicele miscelaneu foile 158-169. Textul cuprinde în f.1-2 un fragment dintr-un Prolog iar în f.3-11 îndatoririle creștinești în general, Decalogul, Crezul, Tatăl nostru, despre rugăciune și datul de har, botez și cuminecătură. *Catehism sau Întrebare creștinească* figurează în *Bibliografia Românească Veche*, tomul IV, la p.6-7, nr.4²³. Textul a fost publicat de I. Bianu în *Texte de limbă din secolul al XVI-lea*, 1925.

Manuscrisul de la Ieud a fost redactat probabil în secolul al XVII-lea și are 24 de foi; format 20x16 cm²⁴, în semiunciala folosită în scrisul literar din secolele al XV-lea și al XVI-lea, cu cerneală neagră și roșie, 17-19 rânduri pe pagină²⁵; ocupă în codicele foile 170-193. Textul manuscrisului cuprinde trei părți: 1...dentru ceriu căzdu întru Ierusalim; 2.Învățătura întru sfânta și marea dumineca Paștilor, scrisă de sfântul Ioan Zlatoust; 3.Învățătura despre sfânta cuminecătură²⁶. Există diferite opinii legate de traducerea, scrierea, copierea acestui manuscris. S-a avansat ipoteza dacă ar fi o copie sau un original. Sunt cazuri în care unele greșeli din *Manuscrisul de la Ieud* ar putea să explice că ar fi o traducere originală și nu copia acestei traduceri, însă e o probabilitate mică. Se poate concluziona că textul este o copie și nu originalul traducerii românești²⁷. *Manuscrisul de la Ieud* figurează în ediția din 1977, p.7²⁸. Acest text a fost publicat de I. Bianu în *Texte de limbă din secolul al XVI-lea*, 1925.

Pravila sfinților oteți sau Lucrul sfinților apostoli a fost tipărită de diaconul Coresi, la Brașov, în anii 1570-1580. Există păreri că ar fi apărut în anii 1565-1567. Textul nu e o stilizare a *Codicelui Voronețean*, cum s-a crezut inițial²⁹. Se păstrează fragmentar, textul având 12 foi, fără început și sfârșit; format 20x16,5 cm, tipărit cu cerneală roșie și neagră, 16 rânduri pe pagină; ocupă în codicele foile 194-

¹⁹ *Manuscrisul de la Ieud*. Text stabilit, studiu filologic, studiu de limbă și indice de Mirela Teodorescu și Ion Gheție, București, Editura Academiei, 1977, p.7.

²⁰ *Ibidem*, p.7-8.

²¹ Vezi Coresi, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979, p.217.

²² *Ibidem*.

²³ Ioan Bianu și Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche*, tom IV, 1508-1830, *Adăugiri și îndreptări*, București, 1944, p.6-7 (Mai departe, abreviat BRV, IV).

²⁴ *Manuscrisul de la Ieud*, p.9.

²⁵ *Ibidem*, p.11.

²⁶ *Ibidem*, p.8-9.

²⁷ *Ibidem*, p.24.

²⁸ *Manuscrisul de la Ieud*, p.7.

²⁹ Vezi Coresi, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, p.217.

205. Textul are în f.1-6 fragmente din canoanele lui Ioan Nesteutul, al patrulea patriarh al Constantinopolului, în f.7-11 "Pravila sf(i) ntiloru o(te)ți după învățătura marelui Vasile", în f.11-12 "Tlăcul Ev(an)gh(e)lie(i) de la judecată". *Pravila sfinților oteți sau Lucrul sfinților apostoli* figurează în *Bibliografia Românească Veche*, tomul IV, la p.12, nr.10³⁰. Textul a fost publicat de I. Bianu în *Texte de limbă din secolul al XVI-lea*, 1925.

Din prezentarea acestor texte, de care se leagă un segment din trecutul nostru istoric se poate lesne afirma că I. Bianu, care s-a preocupat de ele, de editarea lor chiar, face parte din Republica istoricilor. Stadiul actual al documentării la Alba Iulia permite afirmarea unui astfel de lucru. I. Bianu prin întreaga sa activitate, se apropie foarte mult de ceea ce înseamnă un istoric în adevăratul sens al cuvântului și având în vedere trăsăturile caracteristice ale demersului istoriografic național, îl putem încadra în Republica istoricilor, fără a avea vreo îndoială. Uriașa sa muncă, asemănătoare într-un fel cu cea a lui Mihail Kogălniceanu, stă mărturie vie, oriunde și oricând în acest sens. El a reieșit să adune și să valorifice, în monumentală *Bibliografie Românească Veche*, tipărituri vechi, atât de importante pentru istoria culturii naționale. Editor de texte vechi, I. Bianu a contribuit, în chip esențial, la progresul paleografiei româno-chirilice. I. Bianu rămâne, pe firmamentul culturii noastre, drept cel care a dat Academiei Române o bibliotecă - Biblioteca Academiei - în congruență cu dimensiunile spirituale și politice ale patronului ei. El este un arheograf, care a știut să demonstreze valoarea istorică, și nu numai filologică, a textelor din limba românească veche.

Se poate spune în concluzie că I. Bianu trebuie atașat Republicii istoricilor. Din moment ce, încă din perioada interbelică, se vorbește despre reputatul slavist Ioan Bogdan nu numai în calitate de filolog, ci și de istoric, dacă ținem seama de rezultatele cercetărilor sale în domeniul periodizării istoriei naționale, de ce nu am putea discuta și de I. Bianu -chiar dacă în cazul lui prevalează filologicul - în calitate de istoric. Opera sa scrisă, din care, în cadrul comunicării nu am ales decât trei exemple, pledează pentru o astfel de interpretare. Credem că nu comitem, în această privință, vreo eroare de ordin științific sau interpretativ. De fapt, acesta este și sensul comunicării mele.

ADONIS MIHAI
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

EST-CE QU'ON PEUT RATTACHER IOAN BIANU AUX REPUBLIQUE DE L'HISTORIENS?

RESUMÉ

L'auteur de la communication met en discussion, se rapportant à la bibliographie consultée, le problème de l'attache de Ioan Bianu, par ses écrits à problématique historique, à la démarche historiographique de l'entre-deux guerres. En essayant de répondre à la question du titre, qui représente une première étape de la recherche consacrée à I. Bianu, on met l'accent sur trois ouvrages: *Question chrétienne*, *Le manuscrit de Ieud*, *La Loi des Saints Apôtres*.